

Doç. Dr. Mevlüt ÇELEBİ
Ege Üniversitesi
Atatürk İlkeleri ve
İnkılâp Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Müdürü

ATATÜRKÇÜLÜK VE ATATÜRK İLKELERİ

I- Atatürkçülük

Atatürkçülük hakkında çeşitli tanımlar yapıldığı gibi, bir ideoloji olup olmadığı konusunda da görüş ayrılıkları bulunmaktadır. Atatürkçülüğün bir ideoloji olduğunu savunanlar; “Atatürkçülüğün diğer ideolojiler gibi dogmatik olmadığını tam aksine esnek bir yapıya sahip olduğunu” ileri sürmektedirler. Atatürkçülüğün bir ideoloji olmadığını savunanların ileri sürdükleri şu şekilde özetlenebilir: “Atatürk, diğer liderler gibi düşüncelerini belli bir kitapta toplamış değildir. Kesin ve değişmez kurallar koymadığı halde, Atatürkçülüğü bir ideoloji olarak kabul etmek, ideolojilerin doğasında varolan dogmatizme saplanıp kalmak demektir.” Bizce; Atatürkçülüğü ideoloji olarak kabul etmek, onun değerini artırmayacağı gibi, ideoloji olmadığını savunmak da değerini azaltmayacaktır. Önemli olan, aşağıda üzerinde duracağımız gibi, Atatürk’e ve Atatürkçülüğe nasıl bakıldığıdır. Ancak, Atatürkçülüğü onun sağlığında “Kemalizm” terimini kullanarak bir ideoloji haline getirmeyi amaçlayan Kadro hareketine Atatürk’ün sıcak bakmadığını ileri sürmek yanlış olmayacaktır. Atatürk dönemi, dünyada, tek adamların ve kalıplaşmış düşüncelerin hâkim olduğu bir dönemdir. Atatürk, düşüncelerinin dogmatik ideolojiler gibi kalıplaştırılmasına ve Cumhuriyet Halk Fırkası’nın, Almanya’daki Nasyonal Sosyalist Parti ve İtalya’daki Faşist Parti gibi totaliter bir yapıya kavuşturulması eğilimlerine izin vermemiştir.

Atatürkçülüğe karşılık olarak Kemalizm terimi de kullanılmaktadır. İster Kemalizm isterse Atatürkçülük densin, kelimelere yüklenmek istenen anlamlar kimi zaman farklı da olsa, kast edilmesi ve anlaşılması gereken, Atatürk’ün dünya görüşüdür. Kemalizm kelimesi, ilk olarak Millî Mücadele döneminde Batılı kaynaklar tarafından, Anadolu’da Mustafa Kemal Paşa liderliğindeki bağımsızlık savaşına katılanları ifade etmek için “Kemalistler” şeklinde kullanılmıştır. Aynı dönemde İstanbul basını da Anadolu milliyetçileri için “Kemaliler” veya “Kemalciler” kelimelerini kullanmışlardır. Ancak, Atatürkçülük, Türkçe’nin yapısına daha uygun olduğu için tercih edilmektedir.

Atatürkçülük hakkında şimdiye kadar tek bir tanım yapılamamıştır. Atatürkçülük hakkındaki tanımlar, çok olmasına rağmen, ortak olan iki nokta vardır: Atatürk’ün düşüncelerinin uygulanması ve hedefin Türkiye’yi çağdaş uyarlık düzeyine çıkarılması. Bu çerçevede Atatürkçülük; Atatürk’ün düşüncelerinden ilham alan Türk milletini akıl ve bilim rehberliğinde ve çağın değerlerini benimseyerek muasır medeniyet düzeyine çıkarmayı amaçlayan bir çağdaşlaşma modelidir. Bizce Atatürk’ün şu sözü, onu, düşüncelerini ve hedeflerini anlamaya yarayacaktır: “Ben, manevî miras olarak, hiç bir dogma, hiç bir donmuş ve kalıplaşmış kural bırakmıyorum. Benim manevî mirasım, bilim ve akıldır. Zaman süratle dönüyor, milletlerin, toplumların ve kişilerin saadet ve bedbahtlık telakkileri bile değişiyor. Böyle bir dünyada, asla değişmeyecek hükümler getirdiğini iddia etmek, aklın ve bilimin gelişimini inkar etmek olur. Benim Türk milleti için yapmak istediklerim ve başarmaya çalıştıklarım ortadadır. Benden sonra, beni benimsemek isteyenler, bu temel eksen etrafında akıl ve bilimin rehberliğini kabul ederlerse, manevî mirasçılarım olurlar.”

Atatürkçülük hakkında, bakış açılarından ve Atatürk’ü doğru anlamamaktan kaynaklanan çeşitli yanlışlar yapılmaktadır. Dünya görüşleri hiç bir şekilde uzlaşmayan

kesimlerin, kendilerince Atatürkçülük yapmalarındaki temel eksiklik, Atatürk'ün sadece bir yönünü ön plana çıkarmaları ya da dönemin şartlarını dikkate almadan yaptığı bir konuşmayı kendilerine dayanak noktası olarak görmeleridir. Atatürkçülüğü bir bütün olarak kabul etmek, onu anlamının birinci şartıdır. Atatürk'ü, devrinden ve şartlarından ayrı düşünmek mümkün değildir. Onun gösterdiği hedefler bugün de Türk milletinin ihtiyaçlarını karşılayacak niteliktedir. Günümüzün değişen şartlarına ve ihtiyaçlarına değişmez bir takım kurallarla çözüm bulmaya kalkışmak, yukarıda sözünü verdiğimiz Atatürk'e yapılacak en büyük saygısızlıktır. Atatürk ilkeleri içerisinde yer alan inkılâpçılık da, değişen şartlara ayak uydurabilmeyi öngörmektedir.

Atatürkçülükle ilgili bahsi kapatırken bir noktaya daha dikkat çekmekte yarar görüyoruz: Atatürkçülük, Atatürk'ün ölümüyle bitmiş bir çağdaşlaşma hareketi değildir. Yaşadığı dönem içinde milletini “Muasır medeniyet seviyesine” çıkarmak için inkılâplar yapan Atatürk, yöntemi tespit etmiştir. Kendisinden sonra gelen nesilden beklenen; Atatürkçülüğün özüne bağlı kalmak şartıyla, yaşanılan dönemin millî ve evrensel değerlerini benimseyerek, Türk milletinin çağdaş uygarlık seviyesine çıkmasına katkıda bulunmaktadır.

II- Atatürk İlkeleri

Bugün anayasamızda da belirtilen ve Atatürkçülük denildiği zaman ilk akla gelen altı ilke aslında Cumhuriyet Halk Partisi'nin altı okunun ifadesidir. Bu ilkeler 1931'de adı geçen partinin tüzüğüne, 1937'de de anayasaya girmiştir. Ancak, pek çok araştırmacının da vurguladığı gibi, Atatürkçülüğü sâdece bu altı ilkeyle sınırlamak doğru değildir. Çünkü, bu ilkeler dönemin tek parti anlayışının bir uzantısıdır. Türkiye'nin çok partili hayata geçmesi ve Atatürk'ün, hemen her konuşmada savunduğu diğer değerleri de göz ardı etmemek gerekir. Klasik sınıflandırmada Atatürkçülüğün oluşumunda Millî Mücadele dönemi, eylem evresidir. Bu dönemin temel hedefi, tam bağımsızlığa ulaşmak ve ülke bütünlüğünü sağlamaktır. Bu değerleri, zaferden sonra hedef alınan akıl ve bilim önderliğinde çağdaşlaşmak gibi daha da çoğaltılabilecek bütünleştirici ilkeleri de Atatürkçülüğün vazgeçilemez unsurları olarak kabul etmenin daha doğru olacağı inancındayız. Atatürkçülüğü; altı ilkeyi de kapsayacak ancak, yaşadığımız dönemin millî ve evrensel değerlerini de içine alacak şekilde geniş bir perspektiften yorumlamak, Atatürkçülüğü zenginleştirmek olarak görülmelidir.

Aşağıda anlatacağımız ilkelerin dışında “Bütünleyici İlkeler” olarak isimlendirilen başka ilkelerden de söz etmek mümkündür. Bunlar şöyle özetlenebilir:

Tam Bağımsızlık: Atatürkçü düşüncenin temelini tam bağımsızlık oluşturmaktadır. Esas olan Türk milletinin haysiyetli ve şerefli bir millet olarak yaşamasıdır. Bu esasın ancak tam bağımsız olmakla sağlanabileceğine inanan Atatürk'e göre, zengin de olsa bağımsızlıktan mahrum bir millet, medeni dünya karşısında uşak olmaktan daha iyi bir muameleye lâyık olamaz.

Atatürk 1921'deki bir konuşmasında tam bağımsızlığı şu şekilde tanımlamıştır: “Tam bağımsızlık denildiği zaman, elbette siyasi, mâli, iktisadî, askerî, kültürel ve benzeri hususta tam bağımsızlık ve tam serbestlik demektir. Bu saydıklarımın herhangi birinde bağımsızlıktan mahrumiyet, millet ve memleketin gerçek anlamıyla bütün bağımsızlığından mahrumiyet demektir.”

Çağdaşlık: Atatürk'e göre; “Memleketler muhtelifdir. Fakat medeniyet birdir ve bir milletin ilerlemesi için de bu tek medeniyete iştirak etmesi lazımdır.”

Bilimsellik: “Dünyada her şey için, medeniyet için, hayat için, muvaffakiyet için en hakiki mürşit ilimdir, fendir. İlim ve fennin haricinde mürşit aramak gaflettir, cehalettir, dalâlettir.”

“Yurdun en bakımlı, en şirin, en güzel yerlerini üç buçuk yıl kirli ayaklarıyla çiğneyen düşmanı dize getiren başarının sırrı nerededir, biliyor musunuz? Orduların yönetilmesinde bilim ve fen ilkelerini rehber edinmemizdir. Milletimizin siyasi ve içtimai hayatı ile düşünce eğitiminde de yol göstericimiz bilim ve fen olacaktır.”

a- Cumhuriyetçilik

Atatürk ilkeleri bir bütün olmakla birlikte, Cumhuriyetçilik diğer ilkelerin merkezi durumundadır. Tarihimizde cumhuriyet düşüncesi II. Meşrutiyet devrinde bâzı yazarlar tarafından dile getirilmişse de, bunu bir yönetim biçimi olarak seçen ve uygulayan Atatürk olmuştur.

Cumhuriyetçilik, Arapça’da “halk, büyük kalabalık” anlamına gelen “cumhur” kelimesinden gelmektedir. Cumhuriyet yönetimi de kısaca, halk yönetimi demektir. Yönetim biçimi olarak cumhuriyet, “devlet başkanının seçimle iş başına geldiği hükümet şeklidir.” Cumhuriyetin başka bir tanımı ise, “Yönetenlerin yönetme hakkını yönetilenlerden aldığı rejimdir.” Cumhuriyet; devlet şekli olarak, egemenliğin milletin tümüne ait olmasını, hükümet şekli olarak da, seçim ilkesinin benimsenmiş olmasını ifade eder. Bu tanım çerçevesinde, cumhuriyet ile millî egemenlik düşüncesi arasında yakın bir ilişki vardır. Açıkça ifade edilmemiş olsa da millet egemenliği yönündeki gelişmeler nedeniyle, Millî Mücadele hareketi aynı zamanda cumhuriyete gidişti. Özellikle Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin açılmasından sonra egemenliğin kaynağı millet olmuştur. Nitekim, 1923’te cumhuriyetin kolaylıkla ilan edilmesi, millî egemenlik anlayışının uygulanmakta olmasından ileri gelmiştir.

Atatürk tarafından Türkiye’de cumhuriyetin yönetim biçimi olarak seçilmesinin nedenleri vardır. Birincisi, çağın cumhuriyet yönetimleri çağı olmasıdır. Ayrıca, saltanata dayalı bir yönetimden yeni bir rejime geçilirken, milletin yönetime katılacağı bir rejimin tercih edilmesi gerekirdi ki, bunu en iyi gerçekleştirecek olan rejim cumhuriyettir. Atatürk, “Asrî (çağdaş) bir cumhuriyet kurmak demek, milletin insanca yaşamasını bilmesi, insanca yaşamının neye bağlı olduğunu öğrenmesi demektir” sözleriyle, milletin ihtiyaçlarını karşılayacak çağdaş rejim olarak cumhuriyeti göstermiştir. Mustafa Kemal Paşa, 1925’de yaptığı bir konuşmada da millet egemenliği ile cumhuriyet arasındaki ilişkiyi şöyle açıklamıştır: “Bugünkü hükümetimiz, devlet teşkilatımız doğrudan doğruya milletin kendi kendine, kendiliğinden yaptığı bir devlet ve hükümet teşkilatıdır ki, onun ismi cumhuriyettir. Artık hükümet ile millet arasında mâzideki ayrılık kalmamıştır. Hükümet millettir ve millet hükümettir. Artık hükümet ve hükümet mensupları kendilerinin millettan ayrı olmadıklarını ve milletin efendi olduğunu tamamen anlamışlardır.” Atatürk’ün cumhuriyeti tercih etmesinde Türk milletini çok iyi tanıyor olması da etkili olmuştur. Orta Asya Türk devletlerindeki kurultayları, Türklerin demokrasiye yatkın olması olarak değerlendiren Atatürk’e göre; “Türk milletinin karakter ve âdetlerine en uygun olan idare, cumhuriyet idaresidir.” “En büyük eserim” dediği cumhuriyeti millete mal eden Atatürk bunu da şu şekilde açıklamıştır: “Türkiye Cumhuriyeti, her mânâsı ile, büyük Türk milletinin öz ve aziz malıdır. Kıymetli evlatlarının elinde daima yükselecek, ebediyyen pâyidar olacaktır.”

Atatürk’ün konuşmalarında cumhuriyet ile demokrasiyi çoğu zaman eşanlamlı olarak kullandığı görülmektedir. Her cumhuriyetin demokratik olmadığını bildiği halde böyle bir iç içelik görmesinin nedeni, cumhuriyetin, demokratik niteliklerle zenginleştirilmesini istemesinden ileri gelmiştir. Zamanında yapılan denemelere rağmen, demokrasilerin olmazsa olmaz kuralı olan çok partili hayata geçilememiştir. Ancak, bu demokrasinin bir ideal olarak savunulmadığı ve hedeflenmediği anlamına gelmez. Başarısız olursa da, bu denemelerin sonraki dönemde Türkiye’de çok partili hayata kansız ve normal yollardan geçilmesine katkısı olduğu inkar edilemez. Atatürk, demokrasi, düşünce özgürlüğü ile cumhuriyet arasındaki yakınlığı ifade ederken, çeşitli konuşmalarında şunları dile getirmiştir: “Cumhuriyet rejimi

demek, demokrasi sistemi ile devlet şekli demektir.” Atatürk’e göre; “Cumhuriyet düşünce serbestliği taraftarıdır. Samimi ve meşru olmak şartıyla her fikre hürmet ederiz. Her kanaat bizce muhteremdir.”

b- Milliyetçilik

Fransız İnkılâbı’nın getirdiği evrensel değerlerden olan milliyetçilik, Osmanlı Devleti’nde azınlıkların kendi devletlerini kurmak amacıyla bağımsızlık hareketlerini başlatmalarına yol açmıştır. Osmanlı Devleti de, azınlıkların milliyetçi hareketlerini önlemek için Osmanlıcılığı karşı politika olarak uygulamıştır. Çok milliyetli bir yapıya sahip olan Osmanlı Devleti’nde Türk aydınları, devletin parçalanmasını hızlandıracağı endişesiyle siyasal milliyetçilik yapmaktan çekinmişlerdir. Bu nedenle Türk milliyetçiliği ilk dönemlerde edebiyat alanıyla sınırlı kalmıştır. İttihat ve Terakki, meşrutiyeti ikinci kez ilan ettirdikten sonra, milliyetçiliği iktisadî alanda uygulamıştır. Balkan Savaşları’ndan sonra iktidarı tam olarak ele alan İttihat ve Terakki, I. Dünya Savaşı’na girerken Türkçülüğü bir devlet politikası olarak benimsemiştir.

Millet; aynı değerlere inan insan topluluğudur. Diğer bir ifadeyle, geçmişten getirdiği maddi ve manevi değerleri geleceğe de taşıma arzusu taşıyan insan topluluğuna millet denir. Milliyetçilik düşüncesi de millet gerçeğinden hareket eder. Bu noktadan hareketle milliyetçiliği; bir kişinin kendisini bir millete mensup hissetmesi ve o milletin gelişmesi, kalkınması ve ilerlemesi için çalışmasıdır.

Hangi topluluğa millet vasfının yüklenmesi gerektiği konusunda sosyologlar tarafından pek çok araştırma yapılmıştır. Atatürk’ün millet anlayışı, Fransız düşünürü Ernest Renan’ın savunduğu subjektif millet anlayışına yakındır. Atatürk’e göre millet; “Aralarında dil, kültür ve ülkü birliği olan insan topluluğudur.” Başka bir tanımına göre de millet; “Bir kültürden olan insan topluluğudur.” Atatürk, millet hakkındaki bu genel tanımlarını yaptıktan sonra da, Anadolu’da yaşayan bütün insanları kucaklayan Türk milleti tanımını şöyle yapmıştır: “Türkiye Cumhuriyeti’ni kuran Türkiye halkına Türk milleti denir.” Atatürk bu tanımdan sonra, her millette bulunmayan ve Türk milletinin oluşumunda etkili olan şu unsurları eklemiştir: Siyasî varlıkta birlik, dil birliği, yurt birliği, ırk ve menşee birliği, tarihî ve ahlakî akrabalık.

Atatürk hem Millî Mücadele döneminde hem de Cumhuriyet döneminde milliyetçiliğini hep vurgulamıştır. Türk milliyetçiliğini 1930’da şu şekilde tanımlamıştır: “Türk milliyetçiliği, ilerleme ve gelişme yolunda ve beynelmilel temas ve münasebetlerde, bütün muasır milletlere eşit ve onlarla bir ahenkte yürümekle beraber, Türk toplumunun hususî seciyelerini ve başlı başına müstakil hüviyetini korumaktadır.” Atatürk’ün bu sözlerinde de görüldüğü gibi, Türk milliyetçiliği ilerlemeye ve gelişmeye açık olduğu gibi, başka milletlere de saygılıdır. Bu bağlamda Atatürk Milliyetçiliği, çağdaş, insancıl ve barışçıdır. “Vâkıa bize milliyetçi derler. Fakat biz öyle milliyetçileriz ki, bizimle işbirliği yapan bütün milletlere hürmet ve riayet ederiz. Onların bütün milliyetlerinin gereklerini tanırız. Bizim milliyetçiliğimiz herhalde bencil ve mağrur bir milliyetçilik değildir.”

Millî Mücadele hareketi, Anadolu sınırları içinde Türk milliyetçiliği ve milletleşme düşüncesinin bayraklaştığı dönemdir. Atatürk bizde milliyetçilik fikrinin geç ortaya çıkmasını 1923’teki konuşmasında şöyle değerlendirmiştir: “Biz, milliyet fikirlerini tatbikte çok gecikmiş ve çok ilgisizlik göstermiş bir milletiz. Bunun zararlarını fazla faaliyetle telafiye çalışmalıyız. Bilirsiniz ki, milliyet nazariyesini, milliyet ülküsünü çözüp dağıtmaya çalışan nazariyelerin dünya üzerinde tatbik kabiliyeti bulunamamıştır. Çünkü, tarih, olaylar ve müşahedeler insanlar ve milletler arasında, hep milliyetin hâkim olduğunu göstermiştir. Milliyet prensibi aleyhindeki büyük ölçüde fiili tecrübelerle rağmen yine milliyet hissinin öldürülemediği ve yine kuvvetle yaşadığı görülmektedir.”

Cumhuriyetin ilanından sonra, başta dil ve tarih olmak üzere Türk milletine milli bir kimlik vermek için yoğun çaba sarf edilmiştir. Atatürk bir konuşmasında şunları söylemiştir: “Dünyanın bize hürmet göstermesini istiyorsak, evvela bizim kendi benliğimize ve milletimize bu hürmeti hissen, fikren, fiilen, bütün davranış ve hareketlerimizle gösterelim. Bilelim ki, millî benliğini bulmayan milletler, başka milletlerin avıdır.” Ümmet anlayışından millet anlayışına geçişte toplumun dili ve Türkçe büyük bir öneme sahip olmuştur. Atatürk 1931’deki bir konuşmasında milletleşmede dilin önemini şöyle ifade etmiştir: “Milliyetin çok bâriz vasıflarından biri dildir. Türk milletindenim diyen insan, her şeyden evvel mutlaka Türkçe konuşmalıdır. Türkçe konuşmayan bir insan Türk kültürüne, topluluğuna bağlılığını iddia ederse buna inanmak doğru olmaz.” Daha önce anlatıldığı gibi, Türk Dil Kurumu ve Türk Tarih Kurumu, Türklerde milliyetçilik düşüncesinin sağlamlanmasında önemli hizmetler yapmışlardır. Kapatıldığı 1932 yılına kadar Türk Ocakları da milliyetçi düşüncenin topluma mal edilmesi için çalışmalar yapmıştır.

Başka milletlere karşı saygılı ve barışçı olan Atatürk milliyetçiliği, içeride de millî birlik ve beraberliğe önem vermiş ve ırkçılığı reddetmiştir. “Diyarbakırlı, Vanlı, Erzurumlu, Trabzonlu, Trakyalı ve Makedonyalı, hep bir ırkın evlatları, hep aynı cevherin damarlarıdır” diyen Atatürk, bu kaynaşma konusunda da şunları söylemiştir: “Türkiye halkı ırk, din ve kültür yönlerinden birleşmiş, birbirine karşı hürmet ve fedakarlık hisleriyle dolu ve kederi, geleceği ve menfaatleri ortak olan bir toplumdur.” “Türk milletinin toplumsal düzenini bozmaya yönelen didinmelerin boğulmaya mahkum” olduğunu vurgulayan Atatürk, Türk milletini bölmeye dönük propagandaları da şu şekilde eleştirmiştir: “Bugünkü Türk milleti siyasî ve içtimaî camiası içinde kendilerine Kürtlük fikri, Çerkeslik fikri ve hatta Lazlık fikri veya Boşnaklık fikri propaganda edilmek istenmiş vatandaş ve milletdaşlarımız vardır. Fakat mâzinin istibdat devirleri mahsulü olan bu yanlış adlandırmalar, bir kaç düşman aleti, gerici beyinsizden başka hiç bir millet ferdi üzerinde kederlenmekten başka tesir doğurmamıştır. Çünkü, bu millet fertleri de, tüm Türk toplumu gibi aynı ortak geçmişe, tarihe, ahlâka, hukuka sahip bulunuyorlar.”

Atatürk, milliyetçiliği kurduğu devletin ve Türk milletinin vazgeçilmez bir özelliği haline getirmiştir. Bunlardan anlaşılacağı üzere, Atatürk’ün milliyetçilik anlayışı, Marksizm ve Ümmetçilik gibi milliyetçiliği reddeden akımlara karşıdır. Yukarıda da verdiğimiz gibi, Atatürk, “Millet anlayışını çökertmeye çalışan nazariyelerin dünya üzerinde uygulama kabiliyeti olmadığını” belirtmiştir. Son olarak, Atatürk’ün milliyetçilik anlayışını, Türkiye dışında kalan Türklerle ilgili boyutuna değinmek istiyoruz. Kendisi de Türkiye sınırları dışında kalan bir coğrafyanın insanı olarak, o insanların durumuna üzülmemesi düşünülemez. Ancak bu, Türkiye dışında kalan Türkleri kurtarmak gibi siyasî bir hareket içinde bulunduğu anlamına da gelmez. Bununla birlikte Atatürk, yurt dışında kalan Türklere karşı tamamen kayıtsız kalınmasını istememiş, tam aksine kültürel ilişkilerin canlı tutulmasını savunmuştur. Türkiye dışında kalan Türkler hakkında şunları söylemiştir: “Türk milleti kurtuluş savaşından beri, hatta bu savaşa atılırken bile mahkum milletlerin hürriyet ve bağımsızlık davalarıyla ilgilenmeyi, o davalara yardım etmeyi benimsemiştir. Böyle olunca kendi soydaşlarının hürriyet ve bağımsızlıklarına kayıtsız davranması elbette uygun görülemez. Fakat milliyet davası şuursuz ve ölçüsüz bir dâvâ şeklinde mütalaa ve müdafaa edilmemelidir. Milliyet davası siyasî bir mücadele konusu olmadan önce şuurlu bir ülkü meselesidir.”

Atatürk’ün “Türklerin atası” olması sadece Anadolu Türklüğüyle sınırlı değildir. Atatürk, daha 1933’te; Sovyetler Birliği’nin dağılacağını ve orada yaşayan Türklerin bağımsızlıklarını kazanacaklarını söylemiş, buna hazırlıklı olunmasını tavsiye etmişti. Bu söz, yaklaşık 60 yıl sonra gerçekleşmiştir. Bugün Atatürk’ü, yalnızca Türkiye Türkleri değil bütün dünya Türklüğü önder olarak kabul etmekte ve onun ilke ve inkılâplarını takip etmektedirler.

Atatürk; geçmişte olduğu gibi bugün ve gelecekte de dünya Türklüğü için ışık olmaya devam edecektir.

c- Halkçılık

Atatürk ilkelerinden Cumhuriyetçilik ile yakın ilgisi olan Halkçılık, Millî Mücadele devam ederken ortaya konulmuş, Atatürk'ün çeşitli konuşmalarında vurguladığı bir unsur olmuştur. Atatürkçü düşünce sistemi içinde Halkçılık, Millî Mücadele hareketini canı ve kanı pahasına yapan Türk milletinin, zaferden sonra yönetime ortak olması ve geri kalmışlığı kırması çabasının adıdır.

Mustafa Kemal Paşa tarafından 13 Eylül 1920 tarihinde Meclis'e sunulan programın kabul edilmesi sonucu, Millî Mücadele'nin ilk anayasası olan 1921 Teşkilât-ı Esasiye Kanunu meydana gelmiştir. Bu programı hazırlayan Mustafa Kemal Paşa görüşünü şöyle açıklamıştır: “Bizim görüşümüz -ki halkçılıktır- kuvvetin, kudretin, hâkimiyetin, idarenin doğrudan doğruya halka verilmesidir, halkın elinde bulundurulmasıdır. Yine şüphe yok ki, bu dünyanın en kuvvetli bir esası, bir ilkesidir.” Bu anayasanın birinci maddesinde, “Hâkimiyet kayıtsız şartsız milletindir. İdare usulü halkın mukadderatını bizzat ve bilfiil idare etmesi esasına dayanır” denilmek suretiyle, halkçılık ilkesi ön plana çıkarılmıştır. Atatürk de bunu şöyle açıklamıştır: “Siyaset-i dâhiliyemizde şiarımız olan halkçılık, yâni milleti bizzat mukadderatına hâkim kılmak esası Teşkilât-ı Esasiye Kanunu'muzla tespit edilmiştir.” Mustafa Kemal Paşanın daha sonra kurduğu partiye halkçılık ilkesinden hareketle, “Halk Fırkası” ismini vermesi anlamlıdır.

Atatürk, Millî Mücadele ve Cumhuriyet dönemlerinde yaptığı konuşmalarda en çok, halk ve halkın yönetime sahip olmasından söz etmiştir. Halk kelimesini çoğunlukla millet ile eşanlamlı olarak kullanan Atatürk, İstiklâl Savaşı'nda halkın egemenliğine sahip çıkmasını her fırsatta dile getirmiştir. “Bizim hükümet şeklimiz tam bir demokrat hükümettir. Ve lisanımızda bu hükümet halk hükümeti diye yâd edilir” diyen Mustafa Kemal Paşa, kurulan yeni Türk devletinin de bir “Halk Devleti” olduğunu vurgulamıştır.

Atatürk'ün Halkçılık ilkesinin birinci amacı, Türkiye'de siyasî demokrasiyi gerçekleştirmektir. Atatürk, Halkçılık ile demokrasiyi aynı anlamda kullanmıştır. Ona göre; “Demokrasi prensibine göre, irade ve hâkimiyet milletin tümüne aittir ve ait olmalıdır. Demokrasi prensibi, milli hâkimiyet şekline dönüşmüştür. Demokrasi esasına müstenit hükümetlerde, hâkimiyet, halka, halkın çoğunluğuna aittir. Demokrasi prensibi, hâkimiyetin, millette olduğunu, başka yerde olamayacağını gerektirir.” “Demokrasi fikri daima yükselen bir denizi andırmaktadır” diyen Atatürk'e göre; “On dokuzuncu yüzyıldan itibaren demokrasi fikri, mukavemet edilemez bir kuvvet ve cereyan halini almıştır.” Atatürk döneminde çok partili hayata geçmek için yapılan başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Ancak, tek parti yönetimi Atatürk tarafından hiç bir zaman en ideal yönetim biçimi olarak da görülmemiştir. Daha 1924'de yabancı bir gazeteye verdiği demeçte söyledikleri gerçek niyetini göstermektedir: “Millî egemenlik esasına dayanan ve özellikle cumhuriyet idaresine sahip bulunan memleketlerde siyasî partilerin varlığı tabiidir. Türkiye Cumhuriyeti'nde de, birbirini denetleyen partilerin doğacağına şüphe yoktur.”

Atatürk'ün Halkçılık ilkesinin bir diğer yönü de, milleti oluşturan fertlerin eşitliğidir. Kanun önünde eşitlikten kast edilen, kişinin mensup olduğu parti aile ya da sosyal statüsünün ön planda olmamasıdır. Halkçılık ilkesi, Marksizm'in öngördüğü sınıf mücadelesini reddeder ve toplumsal dayanışmayı benimser. Atatürk'e göre; “Bizim halkımız menfaatleri birbirinden ayrılır sınıflar halinde değil, bilakis mevcudiyetleri ve çalışmalarının sonuçları birbirine lâzım olan sınıflardan ibarettir.”

Atatürk'ün Halkçılık ilkesi, sosyal devlet anlayışını gerçekleştirmek ve “milletin efendisi” olarak nitelediği köylüler olmak üzere, bütün toplumu kucaklamak amacına dönüktür. Bu nedenle de, sınıflar arasında yardımlaşma esas alınmıştır. Atatürk bunu şu sözlerle açıklamıştır: “Biz, memleket halkını, kişi ve çeşitli sınıf mensuplarının birbirlerine yardımlarını aynı kıymet ve mahiyette görürüz. Hepsinin menfaatlerinin aynı derecede ve aynı eşitlik duygusuyla teminine çalışmak isteriz. Bu tarz, milletin umumi refahı devlet bünyesinin sağlamlaştırılması için daha uygun olduğu kanaatindeyiz. Bizim nazarımızda; çiftçi, çoban, amele, tüccar, sanatkâr, asker, doktor velhasıl herhangi bir içtimai müessesede çalışan bir vatandaşın hak, menfaat ve hürriyeti eşittir.” Atatürk, Fransa'dan yayılan; “Modern toplumlar arasında sınıf çatışmasının zorunlu olmadığını, aksine, sınıflar arası dayanışmayla sosyal dengenin sağlanacağını” savunan “Dayanışmacılık” (Solidarizm) fikrini benimsemiştir. Bu, Marksizm'in sınıflar arası çatışmayı öngören yaklaşımının kabul edilmemesidir ki, Atatürk pek çok konuşmada Komünizmin Türk toplumuna uygun olmadığını söylemiştir. 1920'de Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde yaptığı konuşmada; “Bizim görüşlerimiz, bizim prensiplerimiz cümlece malumdur ki, Bolşevik prensipleri değildir ve Bolşevik prensiplerini milletimize kabul ettirmek için de şimdiye kadar hiç düşünmedik ve teşebbüste bulunmadık” demiştir.

d- Devletçilik

Atatürk ilkelerinden Devletçilik; güçlü ve çağdaş bir devlet kurmayı ve Atatürk'ün ifadesiyle, “askerî zaferleri iktisadî zaferlerle taçlandırmayı” amaçlamıştır. Osmanlı Devleti'nin ekonomik bakımdan geri kalmasının yarattığı dramı yaşamış bir neslin çocuğu olarak Atatürk, güçlü bir devletin, öncelikle ekonomisinin güçlü olmasıyla mümkün olabileceğini görmüştür. “Yeni Türkiye cihangir bir devlet olmayacak fakat yeni Türkiye devleti bir iktisadî devlet olacaktır” ve “Hayat demek ekonomi demektir. Yaşamak için, kuvvetli bir devlet yapmak için ekonomi esastır” sözleri de ona aittir.

Askerî zaferden sonra, yeni Türk devletinin nasıl bir ekonomi politikası izleyeceğini görüşmek üzere 17 Şubat 1923'te İzmir'de Birinci İktisat Kongresi toplanmıştır. Lozan görüşmelerinin kesintiye uğradığı dönemde toplanan kongre ile Avrupa devletlerine Türkiye'nin onlarinkine benzer bir ekonomi politikası izleyeceği mesajı verilirken, Türk devletini yönetenlerin ekonomiye verdikleri önemi de göstermektedir. Bu kongreye, işçi, tüccar, sanayici ve çiftçi temsilcilerinden 1135 kişi katılmıştır. Yapılan görüşmelerden sonra kongre bir Misâk-ı İktisadî (İktisat Andı) benimsemiştir. Bunda, kan dökülerek kazanılan siyasi zaferin ne pahasına olursa olsun korunacağı ve ekonomik bağımsızlığın da esas olduğu vurgulanmıştır. İzmir İktisat Kongresi, Türkiye'nin kendi şartlarına özgü bir liberal politika izleyeceği eğilimini ortaya koymuştur.

Bundan sonra ekonomik alanda yoğun bir kalkınma hareketine başlanmıştır. Nüfusunun büyük çoğunluğu köylerde yaşayan ve halkın % 80'den fazlasının geçimini tarıma dayalı faaliyetlerden sağladığı bir ülkede, tarımın da modernleştirilmesi kaçınılmaz bir zorunluluktur. Bu nedenle nitelikli tohum, damızlık, fide ve fidan yetiştirip çiftçiye dağıtmak üzere hazine arazileri üzerinde örnek çiftlikler kuruldu. Ankara'daki Gazi Orman Çiftliği bizzat Gazi tarafından kuruldu ve idare edildi.

Zirai faaliyetlerin canlandırılması için çiftçinin üzerinde ağır bir yük olan Aşar vergisi kaldırılmıştır. (17 Şubat 1925) Ziraat Bankası'nın köylülere uygun şartlarda kredi vermesi sağlanmış, Ankara'da Yüksek Ziraat Enstitüsü açılmıştır. Tam olarak uygulanamamakla birlikte, Doğu Anadolu'da muhtaç köylülere toprak dağıtılması hakkında bir kanun kabul edilmiştir. (2 Haziran 1929) Hayvancılık ve ormancılığın geliştirilmesi için önlemler alınmıştır. Tarımın modernleştirilmesi için gerekli önlemler alınırken, asıl kalkınmanın sanayi ile mümkün olacağı gerçeğinden hareket edilerek, bu alanda da yeni uygulamalar

başlatılmıştır. 26 Ağustos 1924'te Türkiye İş Bankası kurulmuş, sanayi girişimlerini özendirme amacıyla, Teşvik-i Sanayi Kanunu kabul edilmiştir. (28 Mayıs 1927) Bunlara ek olarak, Türkiye'de yabancılar tarafından işletilen demiryolları, rıhtımlar, telefon işletmeleri gibi tesisler devletleştirilmiştir.

Türkiye'de, 1923-1929 arasında, temel hizmetlerin yatırımların devlet eliyle gerçekleştirildiği ancak, özel sektörün de desteklendiği bir ekonomi politikası uygulanmaya çalışılmıştır. Ancak, ağır sanayi tesislerinden yoksun, yeni savaştan çıkmış ve dış borç ödemek zorunda olan bir ülke olan Türkiye'de hedeflere tam olarak ulaşıldığını söylemek mümkün değildir. Özel sektör desteklenmesine rağmen yeterince sermaye sahibi ve birikimi olmaması da bu kesimden beklenenleri gerçekleştirememiştir. Atatürk, "Yabancı sermayeye düşman olduğumuz sanılmasın" diyerek, yabancı sermaye girişine açık kapı bırakmasına rağmen, yeterince yabancı sermaye de gelmemiştir. Bütün bunlara ilaveten 1929 dünya ekonomik krizinin patlak vermesi, Türkiye'yi yeni ekonomik tercihlere zorlamıştır.

Bundan sonra Türkiye, Avrupa'daki liberalizmden ve Sovyetler Birliği'ndeki kolektivizmden farklı olarak, kendine özgü bir politika olarak Devletçiliği benimsemiştir. Türkiye'nin Devletçiliği mecburiyetten ötürü uyguladığını Atatürk şu sözlerle açıklamıştır: "Cumhuriyetimiz henüz çok gençtir. Mâziden kendisine miras kalan bütün hayatî işler, zamanın mecburiyetini tatmin edecek derecede değildir. Siyasî ve fikrî hayatta olduğu gibi iktisadî işlerde de fertlerin teşebbüsleri neticesini beklemek doğru olamaz. Mühim ve büyük işleri ancak milletin umum servetine ve devletin bütün teşkilat ve kuvvetine istinat ederek; millî hâkimiyetin tatbik ve icrasını tazim ve muvazzaf olan hükümetin, mümkün olduğu kadar üzerine alıp başarması tercih olunmalıdır." Atatürk, 1929 yılında yaptığı konuşmada da, devletçilik uygulamasından ne anlaşılması gerektiğini, kullandığı "Mutedil (İlimli) Devletçilik" tanımını etrafında açıklamıştır: "Türkiye Cumhuriyeti'ni idare edenlerin, demokrasi esasından ayrılmamakla beraber (Mutedil Devletçilik) prensibine uygun yürümleri, bugün içinde bulunduğumuz hallere, şartlara ve mecburiyetlere uygun olur. Bizim takibini uygun gördüğümüz (Mutedil Devletçilik) prensibi, bütün üretim ve dağıtım vasıtalarını fertlerden alarak, milleti, büsbütün başka esaslar dahilinde tanzim etmek gayesini takip eden sosyalizm prensibine dayanan kolektivizm yahut komünizm gibi hususî ve şahsî iktisadî teşebbüs ve faaliyete meydan bırakmayan bir sistem değildir."

Atatürk, başka bir konuşmasında yukarıdaki sözlerini açarak, Türkiye'nin uyguladığı Devletçilik politikasını anlatmıştır: "Türkiye'nin tatbik ettiği Devletçilik sistemi, 19. asırdan beri sosyalizm teorisyenlerinin ileri sürdükleri fikirlere alınarak tercüme edilmiş bir sistem değildir. Bu, Türkiye'nin ihtiyaçlarından doğmuş, Türkiye'ye has bir sistemdir. Devletçiliğin bizce mânâsı şudur: Fertlerin hususî teşebbüslerini esas tutmak; fakat büyük bir milletin bütün ihtiyaçlarını ve bir çok şeylerin yapılmadığını göz önünde tutarak, memleket iktisadiyatını devletin eline almak. Türkiye Cumhuriyeti Devleti, Türk vatanında asırlardan beri ferdî ve hususî teşebbüslerle yapılamamış olan şeyleri bir an evvel yapmak istedi ve kısa bir zamanda yapmaya muvaffak oldu. Bizim takip ettiğimiz bu yol, görüldüğü gibi liberalizmden başka bir yoldur." Atatürk, Devletçilik uygulamasında, devlet-birey ilişkisini de şu şekilde açıklamıştır: "Herhalde devletin, siyasî ve fikrî hususlarda olduğu gibi bazı ekonomik işlerde de düzenleyiciliğini prensip olarak kabul etmek uygun görülmelidir. (...) Prensip olarak, devlet ferdin yerine geçmemelidir. Fakat, ferdin gelişmesi için umumi şartları göz önünde bulundurmalıdır. Bir de ferdin şahsî faaliyeti, ekonomik ilerlemenin esas kaynağı olarak kalmalıdır. Fertlerin gelişmesine mâni olmamak, onların her görüş noktasında olduğu gibi, bilhassa ekonomik sahadaki hürriyet ve teşebbüsleri önünde devlet kendi faaliyetiyle bir engel vücuda getirmemek demokrasi prensibinin en mühim esasıdır."

Atatürk'ün Devletçilik hakkındaki bu düşünceleri Cumhuriyet Halk Fırkası'nın 1931 tarihli programında da aynen benimsendi. Devletçiliğin ekonomi politikası olarak

benimsenmesinden sonra 1933'te, Birinci Beş Yıllık Plan hazırlandı. 17 Nisan 1934'te yürürlüğe giren Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı'nın temel hedefleri şunlardı: Temel hammaddeleri yurt içinde üretilen sanayi tesislerinin kurulması, büyük sermaye ve ileri teknoloji gerektiren projelerin uygulanması ve kuruluş kapasitelerinin iç tüketimi karşılayacak düzeyde tutulması. Bu planın uygulanmasıyla; Malatya, Kayseri, Nazilli ve Bursa bez fabrikaları açıldı. Gemlik'te ipek fabrikası, İzmit'te kâğıt fabrikası ve Paşabahçe'de cam ve şişe fabrikaları hizmete girdi. Karabük'te ağır sanayi kurulmaya başlandı. Sümerbank ve Etibank eliyle yeraltı zenginliklerimizin değerlendirilmesine çalışıldı. 1936'da hazırlanan II. Beş Yıllık Plan, II. Dünya Savaşı'nın patlak vermesi üzerine uygulanamadı.

e- Laiklik

Yunanca "Laikos" ve Latince "Laicus" kelimeleri; "dinî olmayan düşünce ve kurum ve ruhanî olmayan" anlamına gelmektedir. Fransız İnkılâbı'nı hazırlayan Aydınlanma Felsefesinde bu kavram; dinî kurum ve kuralların devlet ve toplum hayatındaki etkinliğini ortadan kaldırma hareketi olarak savunulmuştur. Fransız İnkılâbı'nın önündeki iki engelden birisi olan kilise, ihtilalden sonra sâdece dinî bir kurum haline getirilmiş ve siyasal yetkileri elinden alınmıştır. Böylece Avrupa devlet sisteminde laiklik, din ve devlet işlerinin birbirinden ayrılması olarak ortaya çıkmıştır.

Avrupa kökenli değerlerin Osmanlı Devlet sistemine yoğun olarak girmeye başladığı Tanzimât devrinde, eski sistemin yanı sıra, bazı laik uygulamalar da başlatılmıştır. Ancak bu, din ağırlıklı sosyal ve siyasal yapının tamamen ortadan kaldırılmasını hedeflemediği gibi, devlet ve toplum hayatında ikilik meydana gelmiştir. Laikliğin bir devlet politikası olarak benimsenmesi ve uygulanması Atatürk sayesinde olmuştur. 1922'de saltanatın, Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından kaldırılmasıyla, dinî ve siyasî yetkilere sahip bir kurumun siyasal yetkileri elinden alınmış ve dinî yetkileri sınırlandırılmıştır. 1923'te Cumhuriyetin ilan edilmesiyle, yeni devletin ilahî kökenli egemenlik anlayışı yerine millet egemenliğine dayanan bir devlet olacağı ilan edilmiştir. Türkiye'deki laiklik hareketleri içinde halifelik kaldırılışının ayrı bir önemi vardır. Laik bir devlet sisteminde dinî bir kurumun yer alamayacağı düşüncesinden hareketle halifelik kaldırılmıştır. Bu şekilde; laikliğin önündeki büyük bir engel ve laiklik karşıtlarının sığındığı bir kurum ortadan kaldırılmıştır. Halifelik kaldırıldığı gün kabul edilen başka bir kanunla Şeriye ve Evkâf Vekâleti'nin kaldırılması da, yürütme içindeki dinî bir bakanlığa son verilerek, siyasal sistemin laikleşmesi sağlanmıştır. Ancak, dini sosyal bir ihtiyaç gören Türkiye Cumhuriyeti; vatandaşlarının dini hizmetlerini yerine getirmek ve dini devletin kontrolünde tutmak için Diyanet İşleri Başkanlığı'nı kurmuştur. 3 Mart 1924 günü kabul edilen başka bir kanunla, laik-dini okul ikilemi ortadan kaldırılmış ve eğitim laikleştirilmiştir. 30 Kasım 1925'te kabul edilen kanunla tekke, zaviye ve türbeler kapatılmıştır. Atatürk, bu kanun vesilesiyle yaptığı konuşmada özetle şunları söylemiştir: "Ölümlerden medet ummak medeni bir toplum için yüz karasıdır. (...) Bugün ilmin, fennin, medeniyetin saçtığı ışık karşısında filan veya falan şeyhin irşadiyle maddî ve manevî saadet arayacak kadar ilkel insanların medenî Türk toplumunda var olabileceğini asla kabul etmiyorum. Efendiler ve ey millet, iyi biliniz ki, Türkiye Cumhuriyeti şeyhler, dervişler, müritler, mensuplar memleketi olamaz. En doğru, en hakiki tarikat, medeniyet tarikatıdır." 1926'da kabul edilen medenî kanunla hukuk laikleştirilmiştir. Atatürk döneminde; Kur'an, Türkçeye tercüme edilmiş ve ezan Türkçe olarak okunmuştur. 1924 anayasasında yer alan "Türkiye devletinin dini, İslâmdır" maddesi 1928'de anayasadan çıkartılmıştır. 1937'deki anayasa değişikliği ile diğer beş ilkeyle birlikte laiklik de anayasaya girmiştir. Laiklik, 1961 ve 1982 anayasalarında da cumhuriyetin niteliklerinden birisi olarak yer almıştır.

İnkılâplarla Türkiye'de; dinî kurum ve kuralların devlet ve toplum hayatındaki etkisi ortadan kaldırılarak, din kişi ile Allah arasında bir ilişki haline getirilmiştir. Böylece kişilerin din ve vicdan hürriyetleri devlet tarafından güvence altına alınmıştır. Laiklik; dinsizlik

olmadığı gibi, din ve vicdan hürriyetini en iyi güvenceye alan bir sistemdir. Türkiye’de, kişilerin din ve inançlarının gereğini yerine getirmesi laikliğin esasını oluşturmuştur. Bunu Atatürk şu sözleriyle gayet açık bir şekilde belirtmiştir: “Laiklik asla dinsizlik olmadığı gibi, sahte dindarlık ve büyücülükle mücadele kapısını açtığı için, hakiki dindarlığın gelişmesi imkanını temin etmiştir. Laikliği dinsizlikle karıştırmak isteyenler, ilerleme ve canlılığın düşmanları ile gözlerinden perde kalkmamış doğu kavimlerinin fanatiklerinden başka kimse olamaz.”

Türkiye’deki Laiklik anlayışında kişilerin dini inanışlarını serbestçe yerine getirmesi esas olmakla birlikte, dinin siyasî ve şahsî menfaat temini için araç olarak kullanılmasına şiddetle karşı çıkmıştır. Atatürk’e göre; “Laiklik, yalnız din ve dünya işlerinin birbirinden ayrılması demek değildir. Tüm yurttaşların vicdan, ibadet ve din özgürlüğü de demektir.” Atatürk’ün başka bir konuşmasında da belirttiği gibi din vicdanî bir iştir: “Din ve mezhep herkesin vicdanına kalmış bir iştir. Herkes, vicdanının emrine uymakta serbesttir. Biz dine saygı gösteririz. Düşünüşe ve inanışa muhalif değiliz. Biz sadece din işlerini, millet ve devlet işlerine karıştırmamaya çalışıyor, kasıt ve fiile dayanan tutucu hareketlerden sakınıyoruz. Mürtecilere asla fırsat vermeyeceğiz.” Atatürk, benzeri konuşmalarda hep, kişilerin dinî inanışları doğrultusunda yaşamasına saygı gösterdiklerini fakat dini çıkarları için kullananlara ve devlet yönetimini din esaslarına dayandırmak isteyenlere fırsat verilmeyeceğini vurgulamıştır.

Din ve vicdan hürriyetini kutsal bir hak olarak gören Atatürk’ün, İslâm dini hakkındaki sözlerinden de örnekler vermek istiyoruz: “Din vardır ve lâzımdır. Temeli çok sağlam bir dinimiz vardır” diyen Atatürk, şunları da söylemiştir: “Bizim dinimiz en mâkul ve en tabii bir dindir. Ve ancak bundan dolayıdır ki, son din olmuştur. Bir dinin tabii olması için akla, fenne, ilme ve mantığa uyması lazımdır. Bizim dinimiz bunlara tamamen uygundur.” İslâm dininin akıl ve mantığa uygunluğu konusunu, başka bir konuşmasında da şu sözlerle belirtmiştir: “Bilhassa bizim dinimiz için herkesin elinde bir ölçü vardır. Bu ölçü ile hangi şeyin bu dine uygun olup olmadığını kolayca takdir edebilirsiniz. Hangi şey ki, akla, mantığa, halkın menfaatine uygundur, biliniz ki, o bizim dinimize uygundur. Bir şey akıl ve mantığa, milletin menfaatine, İslâm’ın menfaatine uygunsa kimseye sormayın. O şey dinidir. Eğer bizim dinimiz aklın, mantığın uyduğu bir din olmasaydı mükemmel olmazdı, son din olmazdı.”

İslâm dini hakkındaki bu olumlu sözlerine rağmen Atatürk, dini siyasete alet edenler ve şahsi menfaat temin etmek isteyenler için de çok sert sözler söylemiştir. “Softa sınıfının din simsarlığına müsaade edilmemelidir. Dinden maddî menfaat temin edenler iğrenç kimselerdir. İşte biz bu vaziyete karşıyız ve buna müsaade etmiyoruz” diyen Atatürk, başka bir konuşmasında da şunları söylemiştir: “Bizi yanlış yola sevk eden soysuzlar bilirsiniz ki, çok kere din perdesine bürünmüşler, saf ve temiz halkımızı hep din kuralları sözleriyle aldata gelmişlerdir. Tarihimizi okuyunuz, dinleyiniz. Görürsünüz ki, milleti mahveden, esir eden, harap eden fenalıklar hep din örtüsü altındaki küfür ve kötülüklerden gelmiştir.”

Atatürk’ün kendi sözlerinden de anlaşılacağı gibi; dini inançlarının gereğini yerine getiren insanların bir dine inanma ve inandıkları gibi yaşama -aynı zamanda da bir dine inanmama- hak ve özgürlükleri devletin güvencesi altındadır. Ancak, devlet hiç bir şekilde, herhangi bir dinin kurallarına göre yönetilemeyeceği gibi, bu yönde, hangi din ve mezhep adına olursa olsun, yapılan hareketlere de izin verilemez. Aynı şekilde, kişiler kendi inançları doğrultusunda yaşarken, başkalarını kendileri gibi inanmaya ve yaşamaya zorlayamazlar. Bu bağlamda; Türkiye devletinin resmî bir dini olmadığı gibi, devlet yönetimi de hiç bir dinin kurallarına göre değildir.

f- İnkılâpçılık

İnkılâp; “Devlet ve toplum hayatında, gerektiğinde zora başvurarak yapılan köklü değişikliklerdir.” Atatürk önderliğinde yapılan Türk İnkılâbı bu tanıma uygun bir seyir izlemiştir. Milletleşme-laikleşme ve çağdaşlaşma hareketi olan Türk İnkılâbı’nda amaç, Türkiye devletini ve toplumunu çağdaş uygarlık düzeyine çıkarmaktır.

Atatürk, inkılâbı şöyle tanımlamıştır: “İnkılâp, mevcut müesseseleri zorla değiştirmek demektir. Türk milletini son asırlarda geri bırakmış olan müesseseleri yıkarak yerlerine, milletin en yüksek medeni icaplara göre ilerlemesini temin edecek yeni müesseseleri koymuş olmaktadır.” Atatürk başka bir konuşmasında da Türk İnkılâbı’nı ayrıntılı olarak anlatmıştır: “Türk İnkılâbı Nedir? Bu inkılâp, kelimenin ilk anda işaret ettiği ihtilâl manasından başka, ondan daha geniş bir değişikliği ifade etmektedir. Bugünkü devletimizin şekli, asırlardan beri gelen eski şekilleri ortadan kaldıran en gelişmiş tarz olmuştur. Milletin varlığını devam ettirmesi için fertleri arasında düşündüğü müşterek bağ, asırlardan beri gelen şekil ve mahiyetini değiştirmiş, yâni millet, dini ve mezhebi bağlantı yerine Türk milliyeti bağıyla fertlerini toplamıştır. Millet, beynelmilel umumî mücadele sahasında hayat sebebi olacak ilim ve vâsitanın ancak çağdaş medeniyette bulunabileceğini bir değişmez gerçek olarak prensip saymıştır. Netice olarak, millet saydığım değişiklik ve inkılâpların tabii ve zarurî icabı olarak umumi idaresinin ve bütün kanunlarının ancak dünyevî ihtiyaçlardan mülhem ve ihtiyacın değişme ve gelişmesiyle mütemadiyen değişme ve gelişmesi esas olan dünyevi bir zihniyeti hayatı boyunca devam edecek bir idare saymıştır. Büyük milletimizin hayatının seyrinde vücuda getirdiği bu değişiklikler herhangi bir ihtilalden çok fazla, çok yüksek olan en muazzam inkılâplardandır. Çok milletlerin kurtuluş ve yükselme mücadelesinde köpürdükleri görülmüştür. Fakat, bu köpürme Türk milletinin şuurlu köpürmesine benzemez.”

Atatürk, Türk İnkılâbı’nın yöntemi konusunda da şunları söylemiştir: “Türkiye’yi derece derece mi ilerletmeli âni olarak mı? İki sistem var, biri mâlum Fransız İhtilali’ndeki tarz; rejimler değişecek, ihtilallere karşı mukabil ihtilaller yapılacak. Sağ solu tepeler, sol sağı süpürürken bir de bakılacak ki, bir buçuk asırlık zaman geçmiş. Bu milletin damarlarında o kadar bol kan ve önünde o kadar geniş zaman var mı?” Yukarıdaki sözlerde de görüldüğü gibi Atatürk, devlet ve toplum hayatında yapmak istediği değişiklikleri âni olarak yapmıştır. Her ne kadar Türkiye’de inkılâp, yukarıdan aşağıya doğru yapılmış, halktan doğrudan bir istek gelmemişse de, küçük çaplı başkaldırıların dışında halktan büyük tepki de gelmemiştir. Halk adına ve halkla birlikte hareket edilmiştir. Bunda, “Bu inkılâp milletin selameti nâmına, halk nâmına yapıldı” diyen Atatürk’ün, milletin ihtiyaçlarını tespit etmesi ve eğilimlerini sezmesi etkili olmuştur. “Yapılacak işlerde halkın eğilimlerini dikkatte tutmalıyız. Halka karşı gitmemeliyiz” diyen Atatürk, başka bir konuşmasında da şunları söylemiştir: “Hakiki inkılâpçılar onlardır ki, ilerleme ve yenileşme inkılâbına yöneltmek istedikleri insanların ruh ve vicdanlarındaki gerçek eğilimi sezmesini bilirler. Bu münasebetle şunu ifade edeyim ki, Türk milletinin son senelerde gösterdiği harikaların, yaptığı siyasi, sosyal inkılâpların gerçek sahibi kendisidir. Sizsiniz. Bu istidat ve gelişme mevcut olmasaydı onu yaratmaya hiç bir kudret kafi gelemezdi. Yaptığımız ve yapmakta olduğumuz inkılâpların gayesi, Türkiye Cumhuriyeti halkını bütün mânâ ve şekilleriyle medenî bir toplum haline ulaştırmaktır. İnkılâplarımızın temel prensibi budur.”

Türkiye’de bir inkılâbın yapılması ihtiyaçlardan kaynaklanmıştır. Osmanlı Devleti’ni yönetenler ve aydınlar da yenileşme hareketlerinin gerekliliğine inanmış ve bu yolda bir takım yenilikler yapmışlardır. Atatürk’ün de belirttiği gibi, Cumhuriyet döneminde yapılanlar meşrutiyet ve diğerlerine benzemez. Atatürk, yetiştiği dönemin tartışmalarından faydalanmış, kendince bir model geliştirmiştir. Tanzimât’tan beri yapılanlar olumlu ve olumsuz yönleriyle Türkiye Cumhuriyeti’ne bir miras bırakmıştır. Ancak, Atatürk’ü kendinden öncekilerden ayıran temel özellik, kökten bir inkılâp hareketine başlaması ve başarmasıdır. Osmanlı

Devleti'nin kurtuluşu için ileri sürülen, Osmanlıcılık, İslâmcılık, Türkçülük ve Batıcılık fikirlerinden Türkçülük ve Batıcılık, Atatürk tarafından kendine özgü bir metotla uygulamaya sokulmuştur. Atatürk'ün Türkiye'yi çağdaşlaştırma hareketinde Batı (Avrupa) model olarak alınmıştır. Bu, körü körüne Avrupa'nın taklit edilmesi demek değildir. Atatürk Batı konusunda şunları söylemiştir: “Biz, Batı medeniyetini bir taklitçilik yapalım diye almıyoruz. Onda iyi gördüklerimizi, kendi bünyemize uygun bulduğumuz için, dünya medeniyet seviyesi içinde benimsiyoruz.” Batı, Atatürk'ün kafasındaki devlet ve toplum anlayışını gerçekleştirmiş olduğu için model olmuştur. Atatürk, Batı'nın Türk İnkılâbı'ndaki model olma rolünü şu sözlerle belirtmiştir: “Memleketimizi çağdaşlaştırmak istiyoruz. Bütün çalışmamız Türkiye'de çağdaş, dolayısıyla Batılı bir hükümet meydana getirmektir. Medeniyete girmek arzu edip de, Batı'ya yönelmemiş millet hangisidir?”

Hangi ideolojiye dayanırsa dayansın, dünyanın, inkılâp yapılan her ülkesinde, hedefe ulaşıldıktan sonra, yapılanları korumak için önlemler alınır. Bu Türkiye ve Atatürk İnkılâbı için de böyledir. “İnkılâbın hedefini kavramış olanlar, daima onu muhafazaya muktedir olacaklardır” diyen Atatürk, şunları söylemiştir: “Biz, büyük bir inkılâp yaptık. Memleketi bir çağdan alıp yeni bir çağa götürdük. Bir çok eski müesseseleri yıktık. Bunların binlerce taraftarı vardır. Fırsat beklediklerini unutmamak lâzım. En ileri demokrasilerde bile rejimi korumak için, sert tedbirlere müracaat edilmiştir. Bize gelince, inkılâbı koruyacak tedbirlere daha çok muhtacız.”

Atatürk'ün İnkılâpçılık ilkesi, iki temel amaca dönüktür. Birincisi, Atatürk tarafından yapılan inkılâpları korumaktır. Bu koruma, modern Türkiye Cumhuriyeti'ni yıkıp yerine çağdışı rejimler kurmak isteyenlere karşı uyanık ve dikkatli olmayı öngörür. İnkılâpçılığın ikinci yönü ise; Türk devleti ve milletinin yararına olan evrensel ve çağdaş yenilikleri benimsemektir.

Sonuç

Atatürkçülük, en kısa tanımıyla, akıl ve bilim rehberliğinde Türk milletini çağdaş uygarlık düzeyine çıkartma hareketidir. Özünü Atatürk'ün fikirleri oluşturur; Türk milletinin ihtiyaçlarından doğmuştur ve esnek bir yapıya sahiptir. Atatürk ilkeleri de, Mustafa Kemal Paşa'nın gençlik yıllarından itibaren memleket meseleleriyle haşır neşir olmasına kadar geriye giden; daha güçlü bir devlet daha mutlu bir millet meydana getirme konusunda izlenecek yolu tespit eden değerler bütünüdür.

Yaşadığı dönemin, devletin ve toplumun sorunlarıyla yakından ilgilenen Mustafa Kemal Paşa'nın Milli Mücadele'den önce düşünsel alt yapıyı oluşturduğu görülmektedir. Samsun'a çıkış, sadece işgal altındaki toprakları kurtarmakla sınırlı değildi. İşgal altındaki vatan toprakları kurtarılacak, yeni bir Türk devleti kurulacak ve bu yeni devletin, Osmanlı Devleti'nin başına gelenlerden uzak kalması için mutlaka güçlü olacaktı. Bu da çağdaşlaşmakla mümkündü. Dolayısıyla Cumhuriyet döneminde yapılanlar, Atatürk'ün kafasında şekillenmiş olan milli ve laik devlet anlayışının hayata geçirilmesidir. Geniş bir açıdan bakılınca Atatürk ilkeleri, devlet kuran bir partinin de ilkeleri olmakla birlikte partiler üstü ve geleceği hedef-ihtiyaç bağlamında kapsayan bir yenileşme sürecinin ortak adıdır.